

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**77-ї наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету**

ТОМ 2

16 травня – 22 травня 2025 р.

ЮРИДИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ МІЖ СВОБОДОЮ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ І ПРОТИДІЄЮ ПОШИРЕННЮ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У контексті цифровізації та зростання впливу соціальних мереж проблема дезінформації набула особливої гостроти. Європейський Союз (ЄС) розробляє правові механізми, що мають на меті забезпечити баланс між правом на свободу вираження поглядів і необхідністю протидії інформаційним загрозам.

Право на свободу вираження закріплене в статті 11 Хартії основних прав Європейського Союзу та в статті 10 Європейської конвенції з прав людини. Однак воно не є абсолютним і може бути обмежене задля захисту демократичного суспільства, національної безпеки чи прав інших осіб.

Європейський Союз поступово вибудовує нормативні інструменти для протидії дезінформації, серед яких:

Кодекс практики щодо дезінформації (2018, оновлення 2022 року) — добровільна ініціатива, до якої приєдналися великі цифрові платформи (Meta, Google, TikTok), спрямована на саморегулювання у сфері протидії фейкам.

Акт про цифрові послуги (DSA) — Регламент ЄС 2022/2065 встановлює юридичні зобов'язання для найбільших онлайн-платформ, зокрема щодо прозорості алгоритмів, швидкого реагування на шкідливий контент і оцінки ризиків, пов'язаних із дезінформацією.

Суд Європейського Союзу та Європейський суд з прав людини відіграють ключову роль у тлумаченні меж свободи слова, зокрема у справах щодо мови ворожнечі, наклепу та маніпулятивної інформації.

У рішеннях ЄСПЛ неодноразово наголошувалося, що свобода вираження охоплює не лише нейтральні або приємні думки, а й ті, які можуть «ображати, шокувати або турбувати» (справа *Handyside v. the United Kingdom*, 1976). Цей принцип має велике значення для демократичного суспільства, де плюралізм думок є основою суспільного діалогу.

І ЄСПЛ, і Суд ЄС визнають, що свобода вираження не є абсолютною. Її обмеження можливі лише за дотримання трьох критеріїв:

1. Законність: обмеження мають бути чітко передбачені законом.
2. Легітимна мета: захист національної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моралі.

3. Пропорційність: втручання має бути необхідним у демократичному суспільстві та мінімально обмежувачим.

У справах, що стосуються цифрових платформ, Суд ЄС ухвалював рішення, які прямо або опосередковано стосуються дезінформації:

• Spiegel Online GmbH v. Volker Beck (C-516/17) — Суд розглядав питання балансу між захистом репутації особи та свободою преси, підтверджуючи важливість суспільного інтересу в поширенні інформації.

• Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland (C-18/18) — Суд дозволив національним судам зобов'язати онлайн-платформи видаляти ідентичний або «еквівалентний» шкідливий контент, навіть за межами країни. Це викликало дискусію щодо меж юрисдикції та свободи слова.

Але надмірне регулювання може створити ризик цензури, зловживання механізмами блокування контенту та порушення принципу пропорційності. Проблемним залишається й питання автономії платформ щодо визначення «шкідливої» інформації. Боротьба з дезінформацією в ЄС є багатоплановим процесом, що вимагає ретельного балансування між захистом фундаментальних прав і забезпеченням інформаційної безпеки. Ризик полягає в тому, що занадто жорсткі обмеження можуть підірвати свободу слова, тоді як слабке регулювання — дестабілізувати демократичний порядок.

Європейський Союз намагається сформувати зважену політику, яка передбачає обов'язкові норми для цифрових платформ та водночас гарантує дотримання основоположних свобод. У майбутньому вирішальними стануть такі чинники, як прозорість цифрових систем, цифрова освіта громадян і технологічна відповідальність як держав, так і корпорацій.

Література:

1. Хартія основних прав Європейського Союзу, стаття 11 – Свобода вираження поглядів. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

2. Регламент (ЄС) 2022/2065 Європейського парламенту та Ради від 19 жовтня 2022 року про єдиний ринок цифрових послуг (Digital Services Act, DSA). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R2065>

3. Кодекс практики щодо дезінформації (2018, оновлений у 2022 році). <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>

4. Європейська обсерваторія цифрових медіа (EDMO) – інформаційна платформа та мережа боротьби з дезінформацією. <https://edmo.eu/>

5. Регламент про штучний інтелект (AI Act) — попереднє схвалення в 2024 році, текст у процесі остаточного ухвалення. <https://artificialintelligenceact.eu/>

6. Handyside v. the United Kingdom, рішення ЄСПЛ від 7 грудня 1976 року, заява № 5493/72. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499>

7. Spiegel Online GmbH v. Volker Beck, справа C-516/17, Суд ЄС, рішення від 29 липня 2019 року. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=216550&doclang=EN>

8. Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland, справа C-18/18, Суд ЄС, рішення від 3 жовтня 2019 року. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=218621&doclang=EN>